

Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҰРАҚТЫ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ МОДЕЛІН ҚҰРУ
ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАРЖЫ ЖҮЙЕСІ

ФИНАНСОВАЯ СИСТЕМА В УСЛОВИЯХ
СОЗДАНИЯ МОДЕЛИ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА

THE FINANCIAL SYSTEM IN
THE CONTEXT OF CREATING A MODEL
OF SUSTAINABLE ECONOMIC
DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN

АСТАНА
ASTANA
2024

*Посвящается юбилею - 80-летию
Искаковой Загиры Дуйсембаевны*

***ИСКАКОВА ЗАГИРА ДУЙСЕМБАЕВНА
ISKAKOVA ZAGIRA DUYSEMBAYEVNA***

***ЭКОНОМИКА ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ДОКТОРЫ, ПРОФЕССОР
ДОКТОР ЭКОНОМИЧЕСКИХ НАУК, ПРОФЕССОР
DOCTOR OF ECONOMIC SCIENCES, PROFESSOR***

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ
КАЗАХСТАН
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЕВА
THE MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY**

**«ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҰРАҚТЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ МОДЕЛІН ҚҰРУ
ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАРЖЫ ЖҮЙЕСІ»**

Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының

МАТЕРИАЛДАРДЫҢ ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

Международной научно-практической конференции

**«ФИНАНСОВАЯ СИСТЕМА В УСЛОВИЯХ СОЗДАНИЯ МОДЕЛИ УСТОЙЧИ-
ВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА»**

COLLECTION OF REPORTS

of the International scientific and practical conference

**«THE FINANCIAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF CREATING A MODEL
OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN»**

**АСТАНА, 2024
ASTANA, 2024**

УДК 336 (574)
ББК 65.261 (5Каз)
Қ 18

Редакциялық алқа:

Мақыш С.Б. - Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ Басқарма мүшесі – академиялық мәселелер жөніндегі проректоры

Жағыпарова А.О. - Экономика факультетінің деканы

Ажмухамедова А.А. - Экономика факультеті деканының ғылыми жұмыстар жөніндегі орынбасары

Мажитов Д.М. - «Қаржы» кафедрасының профессоры

Бұлақбай Ж.М. - «Қаржы» кафедрасының меңгерушісі

Майдырова А.Б. - «Экономика және кәсіпкерлік» кафедрасының меңгерушісі

Сембиева Л.М. - «Мемлекеттік аудит» кафедрасының меңгерушісі

Аманова Г.Д. - «Есеп және талдау» кафедрасының меңгерушісі

Мухияева Д.М. - «Менеджмент» кафедрасының меңгерушісі

Искаков Б.М. - «Тұран-Астана» университетінің «Іскерлік басқару» кафедрасының профессоры

Қ 18 «ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҰРАҚТЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ МОДЕЛІН ҚҰРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАРЖЫ ЖҮЙЕСІ» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы= Международная научно-практическая конференция «ФИНАНСОВАЯ СИСТЕМА В УСЛОВИЯХ СОЗДАНИЯ МОДЕЛИ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА»= International scientific and practical conference «THE FINANCIAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF CREATING A MODEL OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN» – Астана: ИП «Булатов А.Ж.» – 572 б.(с.) - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-934-0

«ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҰРАҚТЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ МОДЕЛІН ҚҰРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАРЖЫ ЖҮЙЕСІ» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдарының жинағында жас ғалымдар, докторанттар, магистранттар мен студенттер жүргізген өзекті және проблемалық мәселелерді қамтитын авторлық зерттеулері берілген. Басылым студенттерге, магистранттарға, докторанттарға, сонымен қатар қазіргі ғылымның өзекті мәселелерімен айналысатын оқырман қауымға арналған.

В сборнике материалов международной научно-практической конференции, на тему «ФИНАНСОВАЯ СИСТЕМА В УСЛОВИЯХ СОЗДАНИЯ МОДЕЛИ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА» представлены результаты авторских исследований по актуальным и проблемным вопросам, проведенных молодыми учеными, докторантами, магистрантами и студентами. Издание предназначено для студентов, магистрантов, докторантов, а также для широкого круга читателей, занимающихся актуальными проблемами современной науки.

The collection of materials of the international scientific and practical conference on the topic «THE FINANCIAL SYSTEM IN THE CONTEXT OF CREATING A MODEL OF SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN» presents the results of original research on topical and problematic issues conducted by young scientists, doctoral students, master degree students and undergraduates. The publication is intended for undergraduates, master and doctoral students, as well as for a wide range of readers studying current problems of modern science.

УДК 336 (574)
ББК 65.261 (5Каз)

ISBN 978-601-337-934-0

© Л.Н. Гумилев атындағы ұлттық университеті, 2024
© Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, 2024
© L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2024

Приборы контроля
КИПиА с визуализацией
Система безопасности

Литература

1. "Энергетика: история, современность, перспективы" - Михаил Смирнов
2. "Энергетика: Теория и практика" - Алексей Иванов
3. "Возобновляемая энергетика" - Владимир Петров
4. "Энергетика: проблемы и перспективы развития" - Иван Сидоров
5. <https://web.archive.org/web/20160816130715/http://eurasenergy.media/>

УДК 69.003.13

ҚАЗАҚАСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҚҰРЫЛЫС САЛАСЫ КӘСІПОРЫНДАРЫН БӘСЕКЕЛІК ТЕОРИЯЛАР НЕГІЗІНДЕ ДАМЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Бахытұлы Алтай

Магистрант, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Астана қ, Қазақстан Республикасы

Ғылыми жетекшісі: Карипова А.Т. э.ғ.к., қауымдастырылған профессор

Аннотация. Бұл мақалада Майкл Портер мен А.И. Красновтың бәсекеге қабілеттілік теориялары тұрғысынан Қазақстан Республикасының құрылыс компаниялары қарастырылады. Автор құрылыс компанияларына бәсекелестік ортаны талдау, табыстың негізгі факторларын анықтау, бәсекелестік стратегияларды әзірлеу және бәсекеге қабілеттілік деңгейін бағалау сияқты көмектесетін теорияларды қарастырады. Мақалада сонымен қатар инвестицияларды тарту және халықаралық кеңейту контекстінде осы теорияларды қолдану қарастырылады. Сондай-ақ, автор А.И. Красновтың теорияларын бейімдеу кезінде қазақстандық нарықтың өңірлік ерекшеліктерін ескеру қаншалықты маңызды екенін атап көрсетеді. Ал, Джон Коттер теориясы бойынша өзгерістерді басқаруға жүйелі және құрылымдық тәсілді қамтамасыз ете алатындығын ашып көрсетеді. Қорытындылай келе, мақала динамикалық бизнес-ортада тиімділікті арттыру үшін ақылға қонымды шешімдер қабылдаудың маңыздылығын негіздей отырып, Қазақстандағы құрылыс компанияларының бәсекеге қабілеттілігін талдауға құрылымдық және жүйелі тәсілді ұсынады.

Кілт сөздер: Бәсекеге қабілеттілік, Портер теориясы, А.И. Красновтың теориялары, Джон Коттер теориясы, Бәсекелестік ортаны талдау, Инвестицияларды тарту, Экономикалық өзгерістерге бейімделу.

Портердің бәсекеге қабілеттілік туралы теориясын қолдану Қазақстан Республикасындағы құрылыс компаниялары үшін бірнеше елеулі пайда әкелуі мүмкін:

Портер теориясы бәсекелестік ортаны талдауға негіз береді. Құрылыс компаниялары саладағы бәсекелестік дәрежесін бағалау, негізгі ойыншыларды анықтау және жеткізушілердің, сатып алушылардың және алмастырғыштардың әсер ету деңгейін түсіну үшін "Портердің бес күші" сияқты құралдарды пайдалана алады. Ал табыстың негізгі факторларын анықтауда Портердің әдіснамасы бойынша бәсекеге қабілеттілікті талдау құрылыс компанияларына өз салаларындағы табыстың негізгі факторларын анықтауға көмектеседі. Бұл жеткізілімдерді тиімді басқаруды, технологиялық жабдықтың жоғары деңгейін, тұтынушыларға сапалы қызмет көрсетуді және басқа аспектілерді қамтуы мүмкін. Портер теориясын қолдана отырып, құрылыс компаниялары нарықтағы жағдайын жақсартуға бағытталған бәсекеге қабілетті стратегияларды жасай алады. Бұл саралау стратегияларын, құндылық көшбасшылық стратегияларын немесе нарықтың белгілі бір сегментіне назар аудару стратегияларын қамтуы мүмкін. Сонымен қатар компаниялар өздерінің қазіргі бәсекеге қабілеттілік деңгейіне талдау жасай алады. Бұл артықшылықтар мен әлсіз жақтарды анықтауға, сондай-ақ нарықтағы позицияңызды жақсарту үшін өзгерістер енгізу қажет аймақтарды анықтауға мүмкіндік береді. Инвестицияларды тарту бойынша құрылыс компаниясы Портер теориясын қолдана отырып, бәсекеге қабілеттіліктің жоғары деңгейін көрсете алатын болса, бұл инвесторлар үшін тартымды фактор болуы мүмкін. Инвесторлар тұрақты бәсекелестік артықшылықтары бар компанияларға қызығушылық

танытады.

Халықаралық кеңейту стратегиясын әзірлеу кезінде Портер теориясын қолдана отырып, компаниялар әлемдік нарықтағы бәсекеге қабілеттілікке талдау жасай алады. Бұл тәсіл жаңа нарықтарға сәтті шығудың тиімді стратегияларын анықтауға көмектеседі. Портер теориясын қолдану сонымен қатар бәсекеге қабілеттілікті талдауға жүйелі және құрылымдық көзқарасты қамтамасыз етеді, бұл өз кезегінде компанияларға құрылыс компаниясының ықтимал табысы мен сәтсіздігіне әртүрлі факторлардың әсерін ескере отырып, негізделген шешімдер қабылдауға көмектеседі.

Портер теориясын Қазақстан Республикасында құрылыс компаниялары саласында қолдану Стратегиялық талдау мен тиімді бизнес-тәсілдерді әзірлеу үшін іргелі құралдарды ұсына отырып, олардың бәсекеге қабілеттілігін едәуір арттыра алады.

А.И. Красновтың бәсекеге қабілеттілік туралы теориялары Қазақстан Республикасындағы құрылыс компаниялары үшін бірқатар аспектілерде пайдалы болуы мүмкін. Осы теорияларды қолдану белгілі бір салада тиімді басқаруға және бәсекеге қабілеттілікті арттыруға ықпал етуі мүмкін. А. И. Красновтың теорияларынан алуға болатын бірнеше артықшылықтарға тоқтала кетсек:

Красновтың теориялары құрылыс компанияларына олардың Қазақстан нарығындағы бәсекеге қабілеттілігіне әсер ететін негізгі факторларды анықтауға және талдауға көмектесе алады. Бұл нарық құрылымын, тұтынушылардың қалауын, технологиялық тенденцияларды және басқа да маңызды аспектілерді талдауды қамтиды. Қазақстандағы құрылыс саласының ерекшелігіне бейімделуі мүмкін стратегияларды әзірлеу тәсілдерін ұсынады. Бұл дамудың оңтайлы бағыттарын таңдауды, бәсекелестік артықшылықтарды анықтауды және ұзақ мерзімді мақсаттарды әзірлеуді қамтиды. Сонымен қатар құрылыс компанияларындағы персоналды тиімді басқару үшін пайдалы болады. Қызметкерлерді ынталандыруға, оқытуға және дамытуға байланысты аспектілер саладағы өзгерістерге тиімді жауап бере алатын команда құруға ықпал етеді. Инновация мен технологиялық даму мәселелеріне назар аудара отырып, құрылыс саласында жаңа технологиялар мен инновациялық тәсілдерді енгізу компаниялардың тиімділігі мен бәсекеге қабілеттілігін едәуір арттыра алады. Экономикалық өзгерістерге бейімделу тәсілдерін ұсына отырып, бұл нарықтың өзгергіштігі мен экономикалық факторлар жағдайында пайдалы бола алады, бұл құрылыс индустриясына қатысты. Красновтың теориялары Ресей нарығының ерекшеліктеріне әзірленгенін ескере отырып, олар қазақстандық нарықтың өңірлік ерекшеліктеріне бейімделуін қарастырады, бұл нақты жағдайларда табысты жұмыс істеу үшін маңызды.

А.И. Красновтың теорияларын Қазақстандағы құрылыс компаниялары контекстінде пайдалану оларға динамикалық ортада бәсекеге қабілеттілікті қамтамасыз ететін тұрақты стратегияларды құруға көмектесе алады. Алайда, бұл ретте қазақстандық нарықтың ерекшелігін ескеру және теорияларды жергілікті жағдайларға бейімдеуді жүргізу де маңызды.

Джон Коттер теориясын Қазақстан Республикасының құрылыс компанияларында қолданудың ерекшеліктеріне тоқтала кетсек. Коттер өзгерістерді сәтті енгізу үшін мерзімдерді белгілеу қажет екенін атап көрсетеді. Бұл Қазақстандағы құрылыс компаниялары бәсекелестік, нарықтық үрдістер мен клиенттердің қажеттіліктері тұрғысынан өзгерістердің маңыздылығын түсінуі керек дегенді білдіреді. Коттер теориясы өзгеріс жасайтын тиімді команда құруға көмектеседі. Бұл құрылыстағы жобаларды сәтті аяқтауға, технологиялық процестерді жақсартуға және қызмет көрсету деңгейін арттыруға ерекшелік береді. Коттер нақты көзқарас пен өзгерістер жоспарын құру қажет екенін атап көрсетеді. Бұл жаңа технологияларды енгізу мақсаттарын қоюды, жобалардың сапасын жақсартуды және құрылыс индустриясында тұрақты бизнес үлгілерін құруды қамтиды. Ал кәсіпорындағы қызметкерлердің өзгерістер процесіне қатысуы қаншалықты маңызды екенін көрсете отырып, құрылыста бұл қызметкерлерді жаңа технологияларға үйретуді, коммуникацияны жақсартуды және қызметкерлерді жаңа жұмыс әдістеріне бейімдеуге көмектесуді қамтиды. Коттер өзгерістерге кедергілерді жоюдың жүйелі әдісін ұсынады. Құрылыста бұл әкімшілік кедергілерді женуді, жобаларды басқару әдістерін жақсартуды және топтық жұмыс үшін оңтайлы ортаны құруды қамти алады. Соңында нәтижелерді бекіту бойынша Коттер теориясының негізгі кезеңі қарастырылады. Құрылыста бұл процестерді үнемі жақсартуды, олардың тиімділігін бағалауды және нарықтағы жаңа мәселелерге бейімделуді білдіреді.

Қазақстанның құрылыс компанияларында Коттер теориясын қолдану өзгерістерді басқаруға жүйелі және құрылымдық тәсілді қамтамасыз ете алады, бұл сайып келгенде динамикалық ортада бәсекеге қабілеттілікті, тиімділікті және тұрақтылықты арттыруға ықпал етеді.

Қорытынды

Қазақстан Республикасының құрылыс компаниялары Портер мен А.И. Красновтың және Джон Коттердің теорияларын қолдану өз кезегінде өзгерістерді басқарудың құрылымдық тәсілін ұсынады, ол жеделдікті құрудан және өзгерістер тобын құрудан бастап, қызметкерлердің қатысуын қамтамасыз етуге және нәтижелерді бекітуге дейін. Бұл тәсіл серпінді құрылыс жағдайында тұрақтылық пен қиындықтарды сәтті жеңуге ықпал етеді. теорияларын қолдану арқылы бәсекеге қабілеттілікті арттыру және орнықты даму үшін қуатты құралдар алады. Портердің әдіснамасы бойынша бәсекелестік ортаны талдау нарықты тереңірек түсінуге, тиімді стратегияларды әзірлеуге және табыстың маңызды элементтерін анықтауға көмектеседі. Бұл әдістер компанияның бәсекеге қабілеттілігін бағалауға және оның халықаралық нарыққа шығуын жоспарлауға көмектеседі.

Қазақстанның құрылыс компаниялары А.И.Красновтың теорияларының арқасында өңірлік нарықтың ерекшеліктеріне табысты басқару және бейімделу үшін қосымша құралдар алады. Қазақстанның құрылыс саласының жетістігі бәсекеге қабілеттіліктің негізгі факторларын айқындауға, икемді стратегияларды әзірлеуге, әлеуметтік-мәдени ерекшеліктерді ескере отырып, адам ресурстарын басқаруға, инновацияларды енгізуге және экономикалық өзгерістерге бейімделуге байланысты.

Джон Коттердің теориясы өз кезегінде өзгерістерді басқарудың құрылымдық тәсілін ұсынады, ол жеделдікті құрудан және өзгерістер тобын құрудан бастап, қызметкерлердің қатысуын қамтамасыз етуге және нәтижелерді бекітуге дейін. Бұл тәсіл серпінді құрылыс жағдайында тұрақтылық пен қиындықтарды сәтті жеңуге ықпал етеді.

Осылайша, Портер мен Краснов және Джон Коттердің теорияларының интеграциясы қарқынды нарық пен жаһандық сын-қатерлер жағдайында құрылыс компанияларының тұрақты өсуіне ықпал ете отырып, стратегиялық басқарудың кешенді тәсілін ұсынады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Майкл Е. Портер. «Конкуренция» пер. с англ.-М.: Издательский дом «Вильямс», – 2005. – 608с.
2. Kotter, John P. "Leading Change: Why Transformation Efforts Fail.", *Harvard Business Review* vol. 73, no. 2, 1995, pp. 59-67.
3. Краснов, А.И. "Методы и стратегии управления конкурентоспособностью." *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Экономика*, no. 1, 2008, pp. 120-130.

ӘОЖ 338 (574)

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ DAҒДАРЫСТАРДЫ БАСҚАРУ СТРАТЕГИЯСЫ: ТӘЖІРИБЕСІ ЖӘНЕ ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Башир М.М.

Ғылыми жетекші: Әбенев Ерғали Мұхтарұлы, PhD, доцент м.а.

Мемлекеттік және жергілікті басқару мамандығының 2 курс студенті, Л.Н. Гумилев атындағы

Еуразия ұлттық университеті, Астана қаласы, Қазақстан Республикасы

E-mail: basharmad31na@gmail.com

Аңдатпа. Экономикалық дағдарыстар мен төтенше жағдайлар табиғи құбылыстар, террористік актілер, пандемиялар, экономикалық дағдарыстар кез келген сәтте және әртүрлі нысандарда орын алуы мүмкін. Мемлекеттер мен ұйымдар экономикалық дағдарыстың осы жағдайларына жедел және тиімді ден қою мақсатында жағдайды тиімді басқару және залалды барынша азайту қабілетіне ие болуға тиіс. Бұл мақала Қазақстан Республикасында экономикалық сын-қатерлерді еңсеруге және неғұрлым орнықты экономикалық жүйені құруға ықпал ететін әзірлемелер мен практикалық шешімдерді қорытуға бағытталған. Мақалада елдегі экономикалық дағдарыстардың тарихы, олардың экономика мен қоғамға әсері және осы қиындықтарды жеңу стратегиялары талданады. Алдыңғы дағдарыстарды қарастыра отырып және қабылданған әрекеттерді зерттей отырып, автор мақалада экономикалық тұрақтылықты нығайтуға ықпал ететін болашақта тұрақты дамуды қамтамасыз ету стратегияларын ұсынады.

Кілт сөздер: экономикалық дағдарыстар, экономикалық тұрақтылық, дағдарыстарды жеңу стратегиялары, әлеуметтік қорғау, мемлекеттік саясат, экономикалық реформа.